

ŁUKASZ JANKOWSKI

Studia doktoranckie

Uniwersytet Szczeciński

CIENKA KAPITALIZACJA A ZASADA SPRAWIEDLIWOŚCI PODATKOWEJ

Wprowadzenie

Kapitał w ogólnym ujęciu rozumiany jest jako całokształt zaangażowanych w przedsiębiorstwie zasobów. Zgodnie z powyższą definicją, kapitał może mieć postać materialną (aktywa) oraz niematerialną (pasywa), które stanowią źródło jego finansowania. Udziałowcy oraz akcjonariusze są zainteresowani zwiększeniem rentowności kapitałów własnych, powierzonych spółkom. Jednym z czynników zwiększających rentowność spółek jest wzrost zaangażowania kapitałów obcych przez korzystanie z efektu dźwigni finansowej¹. Kapitał obcy może zostać wniesiony w formie kredytów lub niedostatecznej kapitalizacji, czyli dostarczeniu kapitału, niezbędnego dla przedsiębiorstwa przez udziałowców (akcjonariuszy) w formie zwrotnej. Od 1999 r. wprowadzono do Ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych², zwanej dalej ustawą, przepisy ograniczające możliwość zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów odsetek od niektórych pożyczek i kredytów, udzielonych podatnikowi przez podmioty z nim powiązane. Od 1 stycznia 2005 r. zmieniono przepisy o cienkiej kapitalizacji

¹ A. Cąkała, *Źródła finansowania*, „Gazeta Prawna” 2000, nr 122.

² DzU 2000, nr 54, poz. 654 ze zm. oraz DzU 2011, nr 74, poz. 397 ze zm.

wskutek wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (usunięto różnice w unormowaniach, które stawiały firmy niemające siedziby w Polsce w gorszej sytuacji).

Celem artykułu jest ocena stanu prawnego, dotyczącego cienkiej kapitalizacji w kontekście sprawiedliwości społecznej.

W artykule przedstawiono uregulowania ograniczające możliwość nadmiernego finansowania działalności spółek kapitałowych przez pożyczki lub kredyty udzielane przez udziałowców lub akcjonariuszy. Ponadto zilustrowano na przykładzie problem, dotyczący możliwości zaliczenia do kosztów podatkowych odsetek od kredytów i pożyczek, udzielonych przez akcjonariuszy lub udziałowców.

Pojęcie kapitału jako determinanty cienkiej kapitalizacji

Kapitał własny jest specyficzną kategorią finansową, ponieważ jest to, co do istoty ekonomicznej, różnica między aktywami a zobowiązaniami jednostki. Zgodnie z zapisem ustawy o rachunkowości³, kapitały (fundusze) własne ujmują się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu jednostki.

Zasady tworzenia i wykorzystania kapitałów są różne i wynikają z normalizacji prawnej, a także z charakteru i formy własności.

Pojęcie kapitału własnego dla potrzeb „niedostatecznej kapitalizacji” ustawodawca uregulował w ustawie, zgodnie z którą dla celów obliczenia kapitału własnego dla potrzeb „niedostatecznej kapitalizacji” wyłącza:

- część kapitału zakładowego, jaka nie została na ten kapitał faktycznie przekazana,
- część kapitału zakładowego pokrytą wierzytelnościami z pożyczek oraz z odsetek z tego tytułu,
- część kapitału zakładowego pokrytą wartościami niematerialnymi lub prawnymi, od których nie dokonuje się odpisów amortyzacyjnych⁴.

³ Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 2009, nr 152, poz. 1223), art. 36 ust. 1.

⁴ Ustalonych zgodnie z art. 16a–16m oraz art. 16 ust. 7 Ustawy z 15 lutego 1992 r., o podatku dochodowym od osób prawnych (DzU 2011, nr 74, poz. 397 ze zm.).

Z zaprezentowanych powyżej definicji kapitału wynika, że ustawodawca dla potrzeb cienkiej kapitalizacji nie uznaje całego kapitału zgodnie z ustawą o rachunkowości czy z kodeksem spółek handlowych⁵.

Pojęcie zadłużenia jako determinanty niedostatecznej kapitalizacji

Pojęcie zadłużenia dla potrzeb niedostatecznej kapitalizacji nie zostało zdefiniowane przez ustawodawcę, dlatego budzi wiele problemów i sporów interpretacyjnych, a większość organów podatkowych uważa, że w takiej sytuacji należy przyjąć wykładnię językową⁶.

W tabeli 1 zaprezentowano stanowiska sądów administracyjnych i organów podatkowych, dotyczące definicji zobowiązań dla potrzeb cienkiej kapitalizacji.

Tabela 1

Komparacja stanowisk organów podatkowych oraz orzecznictwa na temat pojęcia zadłużenia

Całe zadłużenie spółek kapitałowych lub spółdzielni wobec wszystkich kontrahentów	Zadłużenie spółek kapitałowych lub spółdzielni od udziałowców
STANOWISKO ORGANÓW PODATKOWYCH	
Dyrektor Izby Skarbowej w Łodzi, interpretacja indywidualna z 23 listopada 2011 r. nr IPTPB3/423-207/11-2/IR; Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu, interpretacja indywidualna z 13 września 2011 r., nr ILPB3/423-264/11-3/EK; Dyrektor Izby Skarbowej w Bydgoszczy, interpretacja indywidualna z 27 maja 2010 r. nr ITPB3/423-115/10/PS	Dyrektor Izby Skarbowej w Warszawie, interpretacja indywidualna z 31 lipca 2008 r., nr IPPB3/423-276/09-2/JB

⁵ Na podst. *Podatek dochodowy od osób prawnych 2011*, red. J. Marciniuk, Wyd. C.H. Beck, s. 350.

⁶ Interpretacja indywidualna dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi z 23 listopada 2011 r., nr IPTPB3/423-207/11-2/IR: „(...) zadłużenie to suma długów, dług z kolei oznacza zaciągniętą pożyczkę, zwykle pieniężną, obowiązek dłużnika do spełnienia oznaczonego świadczenia, zobowiązanie do określonych świadczeń pieniężnych lub w naturze. O długu mówi się wtedy, kiedy po stronie dłużnika istnieje zobowiązanie. Skoro więc na gruncie języka polskiego pojęcie »zadłużenie« nie odnosi się tylko do określonej grupy tytułów prawnych, z którego ono wynika, lecz do długu wynikającego z jakiegokolwiek tytułu, brak jest podstaw, aby pojęciu temu nadawać odmienne, węższe znaczenie”.

ORZECZNICTWO	
<p>Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gdańsku, wyrok z 8 grudnia 2010 r., sygn. akt. I SA/Gd. 931/10 (wyrok nieprawomocny);</p> <p>Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gdańsku, wyrok z 25 października 2010 r., sygn. akt. I SA/Gd. 661/10 (wyrok nieprawomocny);</p> <p>Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, wyrok z 4 lutego 2010 r., sygn. akt. II SA/Wa. 944/09 (wyrok nieprawomocny);</p> <p>Naczelny Sąd Administracyjny, wyrok z 13 kwietnia 2011 r., sygn. akt II FSK 2117/09 (orzeczenie prawomocne)</p>	<p>Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, wyrok z 3 grudnia 2010 r., sygn. akt. III/Wa 2365/10 (wyrok nieprawomocny);</p> <p>Wojewódzki Sąd Administracyjny w Bydgoszczy, wyrok z 9 listopada 2010 r., sygn. akt. I SA/Bd 815/10 (wyrok nieprawomocny)</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie interpretacji podatkowych Izb Skarbowych, orzecznictwa Wojewódzkich Sądów Administracyjnych oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Jak można zaobserwować, organy podatkowe uważają, że przez zadłużenie dla potrzeb cienkiej kapitalizacji należy rozumieć całe zadłużenie spółki. Stanowisko takie zajął także Naczelny Sąd Administracyjny, można więc uznać, że jest ono prawidłowe.

Zasada sprawiedliwości podatkowej

Zasada sprawiedliwości podatkowej jest podstawową zasadą podatkową o charakterze materialnym, opartą na powszechności opodatkowania i równym traktowaniu podatników. W praktyce budzi ona wiele wątpliwości. H. Litwińczuk odnosi się do zdolności podatkowej podatnika, która wyrażona jest wynikiem finansowym⁷. J. Małecki wskazuje zaś etyczną stronę obciążeń podatkowych, która kształtuje fundament sprawnej realizacji dochodów podatkowych⁸. Granice opodatkowania mają swój wymiar ustrojowy, ekonomiczny oraz psychologiczny.

⁷ *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, t. I, red. H. Litwińczuk, Dom Wydawniczy ABC, s. 75–78.

⁸ J. Małecki, *Obowiązek podatkowy a godność podatnika*, w: *Prawość i godność. Księga pamiątkowa w 70-tą rocznicę urodzin Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, red. S. Fundowicz, F. Rymarz,

Poziom obciążenia podatkowych z reguły inaczej pojmują prawodawca, a inaczej podatnik. W tym aspekcie ujawnia się konflikt interesów między państwem a podatnikiem⁹.

Podatkowe ujęcia cienkiej kapitalizacji

Ograniczenia finansowania się spółek kapitałowych i spółdzielni przez ich wspólników dzięki kredytom i pożyczkom uregulowano w ustawie¹⁰. Wspomniany przepis nie dotyczy każdego udziałowca czy akcjonariusza, lecz tylko tych, którzy posiadają co najmniej 25% udziałów bądź akcji. Do kosztów uzyskania przychodów spółki nie można zaliczyć odsetek od kwoty długu, przekraczającej próg trzykrotnej wartości kapitału zakładowego w dniu zapłaty odsetek przez spółkę. Wartość zadłużenia spółki jest sumą wszystkich pożyczek zaciągniętych przez nią od tych udziałowców.

Według J. Marciniuka, momentem zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów odsetek od pożyczek udzielonych przez udziałowców jest moment zapłaty oraz kapitalizacji odsetek¹¹. Odrębne stanowisko prezentuje K. Szczepański, który uznaje moment zaliczenia odsetek do kosztów podatkowych wyłącznie w dacie zapłaty¹².

Scenariusze kwalifikacji odsetek od udzielonych przez udziałowców pożyczek, które uregulowano w ustawie, przedstawiono na rysunku 1.

A. Gomulowicz, Lublin 2003; J. Małecki, *Lex falsa lex non est?*, w: *Ex iniuria non oriturus. Księga ku czci Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, red. A. Gomulowicz, J. Małecki, Poznań 2003.

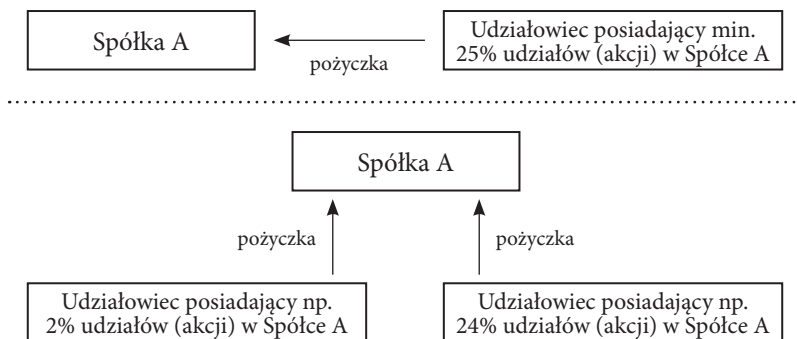
⁹ J. Małecki, *O ciągłości konstrukcji podatkowych w świetle orzecznictwa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, w: *Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980–2005*, red. J. Góral, R. Hauser, J. Trzciniński, Warszawa 2005, s. 302 i n.

¹⁰ Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (DzU 2000, nr 54, poz. 654 ze zm. oraz DzU 2011, nr 74, poz. 397 ze zm.) – art. 16 ust. 1 pkt 60 i 61 który stanowi: „nie uważa się za koszty uzyskania przychodów: (...) 60) odsetek od pożyczek (kredytów) udzielonych spółce przez jej udziałowca (akcjonariusza) posiadającego nie mniej niż 25% udziałów (akcji) tej spółki albo udziałowców (akcjonariuszy) posiadających łącznie nie mniej niż 25% udziałów (akcji) tej spółki (...); 61) odsetek od pożyczek (kredytów) udzielonych przez spółkę innej spółce, jeżeli w obu tych podmiotach ten sam udziałowiec (akcjonariusz) posiada nie mniej niż po 25% udziałów (akcji) (...)”.

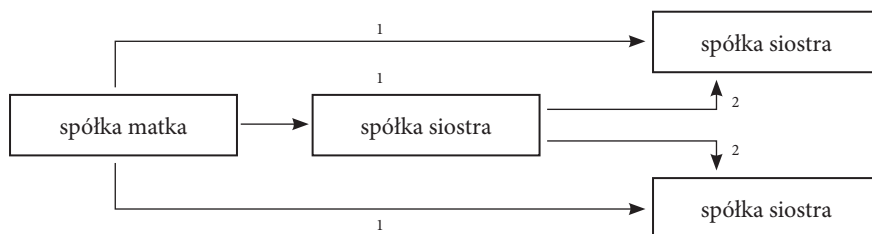
¹¹ *Podatek dochodowy ...*, s. 353–354.

¹² Na podstawie artykułu: K. Szczepański, *Niedostateczna kapitalizacja spółki a koszty uzyskania przychodów – korzyści płynące z wnioskowania a contrario*, LEX Administracja Skarbowa.

Przypadki uregulowane w art. 16 ust. 1 pkt. 60 Ustawy z 15 lutego 1992 r.
o podatku dochodowym od osób prawnych

Art. 16 ust. 1 pkt. 61 Ustawy z 15 lutego 1992 r.
o podatku dochodowym od osób prawnych

- 1 – Udziałowiec posiadający min. 25% udziałów.
2 – Udzielona pożyczka lub kredyt.

Rys. 1. Graficzna interpretacja przypadków cienkiej kapitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych.

Do wyliczenia odsetek niestanowiących kosztów uzyskania przychodów należy posłużyć się wzorem 1¹³:

$$O_{nkup} = W_o \frac{(Z - 3 \cdot Kz)}{P} \quad (1)$$

gdzie:

¹³ Źródło: opracowanie własne.

O_{nkup} – odsetki niestanowiące kosztu uzyskania przychodów,

W_o – wypłacone odsetki,

Z – całkowite zadłużenie,

K_z – kapitał zakładowy,

P – kwota wszystkich pożyczek pozostających do spłacenia na dzień spłaty odsetek.

Wzór 1 jest odzwierciedleniem opisanej zasady niedostatecznej kapitalizacji, uregulowanej w ustawie. W liczniku zamieszczono nawias pokazujący przyjętą przez organy podatkowe kolejność działań.

Metodologia liczenia odsetek niestanowiących kosztów uzyskania przychodów – studium przypadku

Spółka ABC Sp. z o.o. została założona w 2008 r. na podstawie umowy zawartej w formie aktu notarialnego przez następujących wspólników, wnoszących do spółki odpowiednio:

1. Spółka Beta Sp. z o.o. – nieruchomość o wartości 70 000,00 zł oraz środki pieniężne w wysokości 20 000,00 zł.
2. Spółka Alfa Sp. z o.o. – licencję na użytkowanie oprogramowania komputerowego o wartości 10 000,00 zł oraz środki pieniężne w wysokości 60 000,00 zł.
3. Spółka Gama Sp. z o.o. – środki pieniężne w wysokości 80 000,00 zł.

Kapitał zakładowy spółki wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego wyniósł 240 000,00 zł. Poszczególni udziałowcy w styczniu 2011 r. udzielili spółce ABC pożyczki o wartościach i warunkach, które przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Pożyczki udzielone przez udziałowców dla spółki ABC Sp. z o.o.

Udziałowiec	Pożyczka (zł)	Oprocentowanie (%)	Odsetki (zł)	Data płatności
Spółka Beta Sp. z o.o.	800 000,00	15,00	120 000,00	31.12.2011
Spółka Alfa Sp. z. o.o.	50 000,00	12,00	6 000,00	30.11.2011
Spółka Gama Sp. z o.o.	200 000,00	10,00	20 000,00	30.10.2011
RAZEM:	1 050 000,00		146 000,00	

Źródło: opracowanie własne.

W celu prawidłowego przedstawienia podatkowych skutków cienkiej kapitalizacji na przykładzie spółki ABC Sp. z o.o. należy przyjąć następujące założenia:

- zadeklarowany kapitał został faktycznie przekazany, obowiązek udokumentowania tego spoczywa na podatniku,
- wniesiona przez spółkę Alfa Sp. z o.o. wartość niematerialna i prawna nie podlega amortyzacji w spółce ABC Sp. z o.o.,
- kapitał nie został pokryty wierzytelnościami z pożyczek oraz odsetek,
- kapitał zakładowy w okresie od 2008 r. nie był podwyższany.

W związku z powyższym kapitał zakładowy ustalony dla potrzeb cienkiej kapitalizacji wynosi:

Kapitał zakładowy =

$$70\,000,00\ \text{zł}\ \text{nieruchomość} + 20\,000,00\ \text{zł}\ \text{śr.}\ \text{pieniężne} + 60\,000,00\ \text{zł}\ \text{śr.}\ \text{pieniężne} + 80\,000,00\ \text{zł}\ \text{śr.}\ \text{pieniężne} = \mathbf{230\,000,00\ \text{zł}}$$

$$\mathbf{\text{Trzykrotność kapitału zakładowego}} = 3 \times 230\,000,00\ \text{zł} = 690\,000,00\ \text{zł}$$

30 października 2011 r. do kosztów uzyskania przychodów spółka ABC Sp. z o.o. nie będzie mogła zaliczyć odsetek w wysokości:

$$20\,000,00\ \text{zł} \cdot \frac{1\,050\,000,00\ \text{zł} - 690\,000,00\ \text{zł}}{1\,050\,000,00\ \text{zł}} = 6\,857,14\ \text{zł}$$

30 listopada 2011 r. do kosztów uzyskania przychodów spółka ABC Sp. z o.o. nie będzie mogła zaliczyć odsetek w wysokości:

$$6\,000,00\ \text{zł} \cdot \frac{1\,050\,000,00\ \text{zł} - 200\,000,00\ \text{zł} - 690\,000,00\ \text{zł}}{1\,050\,000,00\ \text{zł} - 200\,000,00\ \text{zł}} = 1\,129,41\ \text{zł}$$

Na koniec 2011 roku do kosztów uzyskania przychodów spółka ABC Sp. z o.o. nie będzie mogła zaliczyć odsetek w wysokości:

$$120\,000,00\ \text{zł} \cdot \frac{1\,050\,000,00\ \text{zł} - 200\,000,00\ \text{zł} - 50\,000,00\ \text{zł} - 690\,000,00\ \text{zł}}{1\,050\,000,00\ \text{zł} - 200\,000,00\ \text{zł} - 50\,000,00\ \text{zł}} = 16\,500,00\ \text{zł}$$

Łącznie do kosztów uzyskania przychodów spółki ABC Sp. z o.o. nie będzie mogła zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów odsetek od pożyczek udzielanych przez udziałowców w wysokości 24 486,55 zł.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono zagadnienia dotyczące cienkiej kapitalizacji w aspekcie sprawiedliwości społecznej. Uregulowanie to wsparte licznym orzecznictwem sądów administracyjnych, przedstawionych w artykule, sprzyja kształtowaniu sprawiedliwego systemu podatkowego, który zmierza w kierunku neutralności i jednolitego traktowania podatników.

Literatura

- Cąkała A., *Źródła finansowania*, „Gazeta Prawna” 2000, nr 122.
- Małecki J., *Lexfalsalex non est?*, w: *Ex iniuria non oriturus. Księga ku czci Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, red. A. Gomułowicz, J. Małecki, Poznań 2003.
- Małecki J., *Obowiązek podatkowy a godność podatnika*, w: *Prawość i godność. Księga pamiątkowa w 70-tą rocznicę urodzin Profesora Wojciecha Łączkowskiego*, red. S. Fundowicz, F. Rymarz, A. Gomułowicz, Lublin 2003.
- Małecki J., *O ciągłości konstrukcji podatkowych w świetle orzecznictwa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, w: *Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980–2005*, red. J. Góral, R. Hauser, J. Trzeciński, Warszawa 2005.
- Podatek dochodowy od osób prawnych 2011*, red. J. Marciniuka, Wyd. C.H. Beck.
- Prawo podatkowe przedsiębiorców*, t. I, red. H. Litwińczuk, Dom Wydawniczy ABC.
- Szczepański K., *Niedostateczna kapitalizacja spółki a koszty uzyskania przychodów – korzyści płynące z wniosku a contrario*, LEX Administracja Skarbowa.

THIN CAPITALIZATION OF RULE FAIR TAXATION

Summary

This paper presents decisions, interpretations and principle of fair taxation of tax authorities regarding the problem of thin capitalization. There have been established regulations in order to reduce so high level of taxation by making cost of capitalization.

Translated by Łukasz Jankowski

